

Կ. Ն. ԲԱՏԻՒՆԿՈՎ

Կոնստանդին Նիկողանի Բատիւկովը Պոլշինի նախորդ նշանաւոր բանաստեղծներից մէկն է։ Նա ծնունց 1787 թ. Մալիսի 18-ին Ոլոգդայում։ Սերում էր մի ազնուական տոհմից, որ շատ հնուց ապրում էր սեփական Դանիլովսկոե գիւղում։ Եւս նոյն գիւղում Բատիւկովն անց կացրեց իր մանուկ տարիները։ Եթ տարեկան էր, որ մալրը մեռաւ։ Սա հոգեկան հիւանդութիւն ունէր, որ և ժառանգաբար անցաւ բանաստեղծին ու նրա մեծ քրոջը։ 1797 թ. նրան տուին Ժակինո անունով մէկի պանսիոնը Պետերբուրգում, որտեղից 1801 թ. անցաւ մի ուրիշ Փրանսիացու՝ Տրիպոլիի պանսիոնը։ Յասնուվեց տարեկան հասակում Բատիւկովը թողեց պանսիոնը և սկսեց եռանդուն կերպով ամեն կարգի Փրանսերէն ու ռուսերէն գրքեր կարդալ։ Միաժամանակ նա խիստ մտերմացաւ իր քեռու Միխայիլ Նիկիտիչ Մուրովի հետ։ Սրա ազդեցութեան տակ Բատիւկովն իրան տուաւ հին, դասական աշխարհի գրականութիւնն ուսումնասիրելուն և դարձաւ Տրեուլի և Հորացիոսի երկրպագու, որոնց և նմանում էր իր առաջին երկերը գրելիս։ Միևնոյն Մուրովի ազդեցութեան տակ նա մշակեց ու նրբացրեց իր գրական ճաշակն ու գեղագիտական հոստաւութիւնը։

Պետերբուրգում նա ծանօթացաւ ալն ժամանակուայ գրական աշխարհի ներկայացուցիչների հետ։ մասնաւորապէս մօտեցաւ Գ. Ռ. Դերժաւինին, Ն. Ա. Լուվին, Կ. Վ. Կապնիստին, Ա. Ն. Օլենինին, կոմս Ա. Ս. Ստրոգանովին, Ի. Մ. Մուրով-Ապոստոլին, Պ. Ա. Նիլովալին և Ա. Պ. Կաշինա Սամարինային։ Մտնելով լուսաւորութեան նախարարութեան դեպարտամենտը նա մօտեցաւ իր մի քանի պաշտօնակիցներին, որոնք լարում էին Կարամզինի ուղղութեան և նրանց հետ հիմնեց սփրականութիւնը սիրողների ազատ ընկերութիւնը։ Այս ժամանակներն էր, որ նա առանձնապէս մտերմացաւ Ի. Պ. Պնիրնի և Ն. Ի. Գնեդիչի հետ։

1807 թ. Բատիւկովը կամաւոր զօրքի (միլիցիա) շարքը մտաւ և մասնակցեց պրոլսական արշաւանքին։ Հէլսերգի կռուում նա ժիրաւորուեց և թողնելով զօրքը, ճանապարհ ընկաւ Ռիգա բժշկուելու։ Այս արշաւանքի ժամանակ նա խիստ մտերմացաւ Պետին աղգանունով մի սպայի հետ, որը

լետով սպանուեց Լէյպցիգի ճակատամարտում։ Ռիգայում Բատիւշկովը սիրեց օրիորդ Միլզէլին, որ ալն տան տիրոջ աղջիկն էր, որտեղ նրան տեղաւորել էին բժշկուելու համար։ Սակայն ալս վիպական արկածը ոչ մի լուրջ հետեանք չունեցաւ։ Հետեեալ տարին (1808 թ.) Բատիւշկովը մասնակցեց Շուէդիայի դէմ մղած պատերազմին, ու երբ պատերազմը վերջացաւ՝ թողեց պաշտօնը և գնաց իրալինների մօտ (1809 թ.), բայց ոչ թէ հօր մօտ, այլ խանութով, զիղը Նովոգորոդի նահանգում, որտեղ ապրում էին նրա մեծ քոյրերը և տնտեսութեամբ էին պարապում։ Դրա պատճառն ալն էր, որ 1807 թ. նրա հայրը երկրորդ անգամ ամուսնացաւ, և որովհետեւ հասած աղջիկները չէին ուզում իրանց խորթ մօր հետ ապրել, ուստի տեղափոխուեցին ալս գիւղը, որ նրանց ժառանգութիւն էր ընկել մօրից։

Բատիւշկովը գիւղում շուտով սկսեց ձանձրանալ։ Սիրտը քաղաք էր քաշում, նրա տպաւորականութիւնը համարեա հիւանդական չափեր էր առել, միշտ տւելի ու աւելի նրան տիրում էր տաղտուկը և դաւիք խելագարութեան նախադրացումը։

Անմիջապէս 1809 թ. վերջին Բատիւշկովն եկաւ Մոսկուա և իր տաղանդի, փալլուն խելքի և բարի սրտի շնորհիւ շուտով լաւ բարեկամներ գտաւ Մոսկուայի ալն ժամանակուայ հասարակութեան լաւագոյն շրջաններում։ Ալտեղի բանադիրներից ամենից լաւ նա մօտեցաւ Վ. Լ. Պուչկինին, Վ. Ա. Ժուկովսկուն, Իշխ Պ. Ա. Վեազեմսկուն և Ն. Մ. Կարամզինին։ Այս նոր բարեկամները նրան ալնպէս կապեցին Մոսկուայի հետ, որ չնայած Պետերբուրգի բարեկամների թախանձանքներին և իր դրամական միջոցների պակասին՝ նա չէր ուզում թողնել «ուրա ազնուականութեան մալրաքաղաքը», ինչպէս ասում էր Կարամզինը Մոսկուայի համար՝ և գնալ Պետերբուրգ մի պետական պաշտօն և միանգամայն նիւթական ապահովութիւն ձեռք բերելու։ 1810 և 1811 թ թ. Բատիւշկովը մասամբ ապրում էր Մոսկուայում, որտեղ նրա ժամանակը լաւ էր անցնում, մասամբ էլ գիւղում, քոյրերի մօտ որտեղ տաղտկանում էր։ Վերջապէս 1812 թ. սկզբին նա բոլորովին թողեց իր գիւնդական ծառայութիւնը և գնաց Պետերբուրգ, որտեղ Օլենինի շնորհիւ պաշտօն գտաւ հասարակական գրադարանում։ Նրա կեանքը բաւական լաւ պայմանների մէջ մտաւ, թէև չարունակ անհանգիստ էր լինում ընտանիքի և իր մասին մտածելով. պաշտօնի մէջ շուտով բարձրանալու լուս չկար, իսկ ընտանիքի տնտեսութիւնը գնալով վատանում էր։ Չը մոռանալով Մոսկուայի ծանօթներին՝ Բատիւշկովն այստեղ նոր ծանօթութիւններ կապեց մօտենալով Ի. Ի. Իրմիտրինին, Ա. Ի. Տուրգենին Դ. Ն. Բլուզովին և Դ. Վ. Դաշկովին։

Մինչ այս, Նապոլէոնի զօրքը մտել էր Ռուսաստան և մօտենում էր Մոսկուային, Բատիւշկովը գնաց Մոսկուա, որ Մուրովի տարուն ուղեկցի դէպի Նիժնի-Նովգորոդ, Գրանից լետով նա նորից զինուորական ծառայութեան մտաւ և իբրև դէներալ Ռուսկուս աղիւտանաւ մասնակցեց ռուս զօրքի հետ 1813—14 թ. արշաւանքին, որ վերջացաւ Պարիզի գրաւումով, Արտասահման ընկնելը մեծ աղդեցութիւն արաւ Բատիւշկովի վրայ, լաւտեղ առաջին անգամ ծանօթացաւ ու սիրեց գերման գրականութիւնը, Պարիզն ու նրա չիշատակարանները, մատենադարաններն ու թանգարանները նորնպէս անհետեանք չմնացին Բատիւշկովի տպաւորող բնասրութեան համար, Բայց նա շուտով ուժգնապէս կարօտեց հայրենիքը և անցնելով Լոնդոն՝ վերադարձաւ Պետերբուրգ։

Այստեղ պաշտօնի անախորժութիւններից դուրս՝ նրան սպասում էր մի աւելի լուրջ անլաջողութիւն, նա սիրեց Օլենինների տանն ապրող մի մատաղ աղջկա՝ Աննա Ֆեոդորովնա Ֆուրման աղգանունով, որը սակայն նոյն տեսակ զգացմունքը չուներ դէպի Բատիւշկովը, Սոսկայի լուսահատութիւնը սրտի մէջ, ծառայութեան գնաց Կամենեց-Պոդոլսկ, որտեղ մնում էր նրա զօրագունը, Մի տարուց լետով նա վերջնականապէս թողեց զինուորական ծառայութիւնը և գնաց Մոսկուա, լետով անցաւ Պետերբուրգ, որտեղ և դարձաւ «Արքայամասին»^{*} անդամ ու սերտ լարաբերութիւն ուներ ամբողջ խմբի հետ, մասնաւորապէս Պուշկինի հետ, որ նրան իր ուսուցիչն էր անուանում. 1818 թ. Բատիւշկովը հասաւ իր վաղուց ցանկացած նպատակին, նա պաշտօն ստացաւ Նէպոլտական ռուս միւսախալում, Իտալիայում ճամբորդելը միշտ մի սիրած ցնորք էր եղել Բատիւշկովի համար, բայց այժմ ուղեւորութիւնով այնտեղ նա համարեա անմիջապէս անտանելի ձանձուրութ, տաղտուկ և անձկութիւն զգաց, 1821 թ. մօտ հիպոխոնդրիան այն տեսակ չափեր առաւ, որ նա ստիպուած պէտք է թողնէր թէ ծառայութիւնը, թէ Լաւալիան, 1822 թ. մտաւոր ընդունակութիւնների խանգարումը արտայայտեց բոլորովին որոշակի և այնուհետև 34 տարի շարունակ նա տանջւում էր համարեա ոչ մի օր գիտակցութեան չգալով, մինչև որ մեռաւ 1855 թ. լուլիսի 7-ին Ուոդգալում, Նա թաղուած է Ուոդգալից 5 վ. հեռու Սպասո-Պրիլուցկի վանքում, Դեռ ևս 1815 թ. նա գրում էր Ժուկովսկուն իր մասին. «Ճնշուած օրիցս հոգուս վրայ ես մի սև բիծ ունէի, որ տարիներս հետ աճում ու աճում էր և քիչ էր մնում ամբողջ հոգիս սևացնէր, լեղձ բանաստեղծը չէր նախատեսում, որ բիծն աճում է անդադար և այնպէս շուտով բոլորովին պիտի մռայլեցնի նրա հոգին»։

* Գրական ընկերութիւն։

Բատիւշկովի թողած գրական ժառանգութիւնը երեք մաս է բաժանուում. բանաստեղծութիւններ, արձակ լողուածներ և նամակներ: Նրա առաջին փորձերը 1802 թուիցն են, երբ նա գրել է «ցնորք» ոտանաւորը: Բատիւշկովի գրական գործունէութեան առաջին շրջանում երեւցած բանաստեղծութիւնների մէջ թափանցում է էպիկուրէիզմը. նրանք շատ որոշ կրում են այն անհոգ ու ազատ կեանքի դրոշմը, որ նա վարում էր այն ժամանակ Պետերբուրգում: Այդ կարգի գրուածներ են. «Իմ բանաստեղծութիւններին», «նամակ Քլօյին» և շնամակ Ն. Ի. Վենդիլին», որտեղ հեղինակը նկարագրում է իր բարեկամին թէ ինչպէս է ժամանակն անցկացնում. «Խորհուրդ բարեկամներին», որտեղ այն միտքն է արծարծում, թէ պէտք է կեանքում խաղաղ վարելքներ ունենալ, ուրախ ու զուարճալի կեանք վարել, խառնելով իմաստութիւնը կատակին և ալլին: 1808 թ. առաջին անգամ Բատիւշկովը մօտից ծանօթանում է Տօրկուստօ-Տաստօ ի երկերին, որի «Ազատութեան 1809 թ. առաջին փորձերն է անում արձակ ոճով գրելու. ալդ կարգից են. «Մի հատուած ռուս սպայի նամակներից», «Ֆինլանդիա», «Գովաստանք առ քունը»: 1809 և 1810 թ.թ. նա գրեց մի շարք բանաստեղծութիւններ, որոնցով նմանում էր Պարնիին, Տիբուլլին, Պետրարկային և Վաստիին: Միևնոյն ժամանակն է գրել և «Տեսիլ Լետա գետի ափերին» երգիծաբանութիւնը, որտեղ ծաղրի է հանում գրական հին դպրոցի ներկայացուցիչներին. ալդ գրուածը մեծ աղմուկ արու. Պետերբուրգում: 1811 թ. է գրած «Իմ պենատները» կենսալի բանաստեղծութիւնը, որ նուիրել է Ժուկովսկուն և իշխ. Վեազեմսկուն: 1813 թ. գրել է «Երգիչը սլաւեանորուսների զրոյցին» «դիւցազներգա-քնարերգա-կատակերգա-էպոթորգիք օրհներգը», որ կատակաւոր նմանութիւն է Ժուկովսկու «Երգիչը ռուս զօրքերի բանակում» գրուածքի: Բատիւշկովի հալոնասիրական զգացմունքն արտայայտուեց «Ռուսների Լռենոսից անցները» բանաստեղծութեան մէջ. Նրա ոգեկան վիատութիւնն ու մերժուած սիրոյ խոր վիշտը ցոյանում են «Յուշեր»-ի մէջ (1815 թ.): Մօտաւորապէս ալդ ժամանակներն էր, որ Բատիւշկովի մէջ առաջ եկաւ մի բեկումն. նա դարձաւ լռեետես և կեանքից հիասթափուած: Շատորրիանական ուղղութեամբ. ոգու այս ծանր դրութիւնից նա ապաստան էր որոնում կրօնական զգացմունքի մէջ: Բացի «Յուշերը» միննոյն 1815 թ. են գրուել և հետեեալ բանաստեղծութիւնները, որոնց մէջ արտացոլում է բանաստեղծի այն ժամանակուայ հոգեկան տրամադրութիւնը, շնամակ Մուրով-Ապոստոլին», «Թափառողն ու նստակեացը», «անշատում», «արթնացում», «Իմ գինին», «վերջին գարուն», «լուս» և «բարեկամին»:

Բառիւշկովի բանաստեղծական ստեղծագործութեան ամենակարեւոր շրջանը 1816 և 1817 թ.թ. են բռնում, երբ 30 ամեայ բանաստեղծը հասաւ կատարելութեան վերին աստիճանին ոտանաւորի շարքերը ողորկելում, երբ նա աւելի մօտ ծանօթացաւ գերմանական, ֆրանսիական, իտալական և հին դասական գրականութեան, երբ հիւանդութիւնը դեռ ևս չէր մռայլեցրել նրա միտքը, նրա երկերին աւելով միայն քնարական երանգ։ Բառիւշկովի այդ ժամանակուայ ստեղծագործութեան ամենասիրուն արտայայտութիւնն է «Մեռնող Տասնօն»։ Նրա ամենալաւ երկերիցն են նաև «բարեկամի ստուերը», նուիրած Պետինի լիշատակին, որ Նրան մտերիմ մի սպայ էր, և Մատիսէնից արած մի փոխադրութիւն «Ջուրիցերիալում, գղեակի աւերակների վրայ» խորագրով։ Հիւսիսի բանաստեղծութեան գծերին Բառիւշկովը լարութիւն տուաւ «Համարձակ Հորալդի երգում»։

Բառիւշկովի մատուցած ծառայութիւնը ռուս գրականութեան ալն է, որ ժուկովսկու հետ միատեղ նա ռուս ոտանաւոր շարքերին տուաւ ներդաշնակ գեղեցկութիւն, թեթեւութիւն և արտայայտելու ուժ։ Երկուսն էլ, թէ Բառիւշկովը և թէ ժուկովսկին իրանց երկերով հարթեցին Պուշկինի, Լերմոնտովի և նրանցից լետով եկող բոլոր ռուս բանաստեղծների ճանապարհը։ Այդ բանը գիտակցում էր և ինքը Պուշկինը որ Բառիւշկովին իր ուսուցիչն էր անուանում։ Բառիւշկովի արձակ երկերից ամենից նշանաւորն են երկուսը. «Թեթեւ բանաստեղծութեան ազդեցութիւնը լեզուի վրայ» և «մի քանի խօսք կրօնի վրայ հիմնած բարոյախօսութեան մատին»։

Բարդմ. Ն. Ա.